

Takács Béla

A felügyelő megdicsőülése

Tévedések elkerülése végett sietek kijelenteni: a szóban forgó felügyelő, akinek az életéről és a halálát követő megdicsőüléséről szeretnék írni, semmiféle kapcsolatban nem állt a bűnüldöző szervekkel. Elhunytát nem „gyilkos golyó” okozta, holmi elvetemült betörőikkel, rablókkal folytatott harcban. Életének hetven esztendeje alatt soha nem találkozott szűrő, vágó, öldöklő eszközt akár támadó, akár önvédelemből használó emberekkel, nem katonáskodott, így a háborúban sem vett részt, de a cím mégis megillette, mert nyugalmazott MÁV felügyelő volt. Abból következően, hogy a túlságosan is zsúfolt szövegű, ám-bár fennkölt hangú gyászjelentés, amely a felügyelő halálát tudtul adta, 41 éves hűséges szolgálatról tesz említést, amit a MÁV-nál eltöltött, erről a 41 évről beszélek.

Mit rejteget ez a több mint negyven esztendő? Kétségtelen hűséget! Hiszen ha arra gondolok, hogy négy évtizedet el lehet tölteni egy hajdúsági kisvárosi vasútállomás árufeladási pénztárának szűkre szabott helyiségében, ez valóban hűség. A felügyelő jó nevű és nagy múltú családból származott, tehetsége azonban az érettségi után csak a MÁV-ig futotta, ami persze nem jelenti az általam nagyra becsült – ahogy mondani szokták – az ország érhálózatát biztosító állami nagyvállalat személyi összetételének bírálatát. Tudom, milyen karriernek számított az 1930-as években a szerény, de biztos megélhetést, fokozatosan növekvő fix fizetést, majd nyugdíjat juttató vasútnál állást kapni, az egyenruhát felölteni, akár csak egy váltóórnek vagy bakternek. Emlékezetemben fennmaradt a sláger is: „teheti, mert vasúti, / magyar állam fizeti”.

A felügyelő tehát – bár nem ezzel a ranggal kezdte hűséges pályafutását – biztos révbe ért az élet viharos tengerén. Kapott egy kis hivatali helyiséget, benne asztalt, széket, vas-kályhát, szekrényt, fogast és egy fémből készült – évre, hónapra, napra beállítható – bélyegzőt, amellyel a fuvarleveleket hitelesítette. Cégjelzésű papíron kívül indigóra nem volt szüksége, mert a bizonylatokat a MÁV úgy nyomtatta, hogy ezek hátlapját fekete színű és tapadó festék borította. A felügyelőt egyáltalán nem érdekelte a MÁV által szállítandó tárgy, élőállat, mert ezek mérlegelése tőle függetlenül, az árufeladásnál történt. Ő csak a megállapított szállítási díj pontos, a megfelelő rubrikába való beírásával törődött. Arra sem fordított különösebb figyelmet, hogy ki vette igénybe a vasút teherfuvarozási tevékenységét, mert a szállítási díjat fizető személy arcából alig látott valamit a 20x30 cm-es ablakocskán, ahol a felek a pénzt befizették, a bizonylatot átvették, a finnyásabbak úgy fogva a papírt, hogy a fekete maszat ne kenje össze a kezüket. A felügyelő egykedvűen – meg kell azonban mondanom – kalligrafikus, ugyanakkor jól olvasható írással töltötte ki a szállítóleveleket, és akkor sem jött volna izgalomba, ha – teszem azt – olyan szállítólevelet nyújt be valaki, amely szerint feladták a helyi vasútállomáson Attila koporsóját. Nyugodt, kiegyensúlyozott, jámbor ember volt. Hivatalát, kis szobácskáját munka közben

csak akkor hagyta el, ha a természetes szükség a jobb esetben csak ammónia szagú nyilvános klozetre kényszerítette.

Egyébként pontosan tizenkét órakeresztelték az ablakocskáját, majd a szobáját – ezt különös gonddal, mert a fuvardíjjal délután számolt el, páncélszekerény pedig nem volt a szobában. Aztán nyugodt és kimért léptekkel elindult haza, hogy megebédeljen. Lakása kissé távol esett az állomástól, viszont ez azzal az előnnyel járt, hogy – egészségét ápolandó – sétát tehetett, oda-vissza. Egy óra múlva újra a helyén ült, felelőssége teljes tudatában: átvette a szállítóleveleket, a táblázat alapján kiszámította a fuvardíjat, az összeget megszámlolta, ha kellett visszaadott, a bizonylatot lepecsételte, aláírta, a lyukon kidugta az „arctalan” ügyfélnek és várta az öt órát, amikor ismét bezárta az árupénztárt, majd miután a napi bevétellel elszámolt, a jól végzett munka érzésével hazaindult.

Magával a helyiséggel, már ti. az árupénztárral a felügyelőnek különösebb gondja nem volt. Télen – enyhe széngázzal vegyes, de határozottan – meleg levegő vágta mellbe a lyuk előtt álló ügyfelet, nyáron pedig az évek óta olajozott padló avas szaga. A fűtést, kenést természetesen nem ő végezte. Az árupénztár vezetője az esztendő múlásával előbbre jutott a ranglétrán, tehát a szent egy alacsonyabb beosztású vasúti dolgozó hozta a szobáscskába, ő gyűjtött be már korán reggel, hordta ki a salakot, sepergetett. Ablakot azonban soha nem kellett tisztítani, mert a lyukon kívüli egyéb nyílászárók előrelátóan piszkosszűrőre voltak mázolva, vagy az ablakszemeket különféle felhívások, hirdetések takarták, ennél fogva a szobáscskában a nap túlnyomó időszakában égett a villany. Beszélgetésre, netán magasabb szintű véleménycserére eleve nem kerülhetett sor, mert a felügyelő a negyvenegy esztendő alatt – szintén állandóan – egyedül ült a szobáscskájában. A forgalomtól függően hol több, hol kevesebb szállítólevelet töltött ki, írt alá, pecsételt le, egyébként pedig ült, várta a legközelebbi ügyfélre, nem gondolt semmire, munkaidőben, illetve ügyfél híján nem olvasott újságot, Pengős Regényt, klasszikusokat, nem fejtett rejtvényt: ült, emésztett, élt, szolgálta a vasutat hűséggel.

Országunk-világunk eseményeiről mégis tudomást szerzett a felügyelő, mert otthon átböngészte a lapokat, amelyek címe és tartalma a korok változását követve szintén változott. Sőt, növekvő fizetése azt is lehetővé tette, hogy rádiót, később tévét vásárolt, és a készülékek nem álltak némán a hitvesi ágy éjjeli szekrényének tetején. Azonban sem az újságban, sem a rádióból, tévéből elhangzó hírek, képek nem váltottak ki belőle különösebb érzést. E mérsékelt, sőt inkább közömbösnek nevezhető magatartásból következett, hogy nem volt soha tagja semmiféle pártnak, szervezetnek, egyesületnek, sem a Horthy-korszakban, sem a világháború után. Legfeljebb az egyházzal tartott némi kapcsolatot, de csak a feleségére való tekintettel, aki viszont vallásos lélek volt. Túlzás lenne azonban állítani, hogy gyakran koptatta a templom küszöbét, ezért senkinek sem jutott eszébe, hogy presbiternek jelöljék vagy válasszák, viszont dicséretére legyen mondva, hasonlóan viszonyult a világi élvezetekhez, a korcsmákhoz, vendéglőkhöz is. Nem volt ugyan antialkoholista, de soha senki nem látta nyilvános helyen sörözés, kvaterkázás közben, soha nem húzott a primás vonójába pengős, sem forintos bankót. Még halkán sem játszott a fülébe kedvenc nótáját a banda, mert a felügyelőnek ilyen nem volt. Egyszer részt vett az unokatestvére lakodalmán, amely igazi falusi lagzi volt. Enni-innivaló bőven állt a vendégek rendelkezésére. A táncolókról és a cigányokról szakadt a verejték, rekedtre dalolták magukat, de ebben a hacacaréban csak a felügyelő ült színjőzanan az asztal mellett. Délután öt órától hajnali hatig legfeljebb két nagyfröccsöt fogyasztott. Méltán kiérdemelte

volna, hogy a felesége falvédőt hímezzen az ismert szöveggel: „Az én férjem csak a vizet issza: / Nem is sírom leányságom vissza”. – E mély tartalmú versike csak azért maradt el a konyha faláról, mert a felügyelő felesége nem foglalkozott hímzéssel. Időt agyonütendő a felügyelő néha, de csak vasárnap délután, szűk baráti körben kártyáztatott és csak ultit, filléres alapon. Mindig biztosra ment, nem kockáztatott, ennél fogva soha nem nyert, de nem is veszített jelentősebb összegeket.

Történelmünk nagy eseményei nyomtalanul múltak el a felügyelő fölött. A nyilasok nem keresték halálra haladó magatartása, a kommunisták nem üldözték jobboldali volta miatt. 1944 nyarán tudomásul vette az árupénztár forgalmának csökkenését, amely abból következett, hogy sok volt a katonai szállítás a MÁV vonalain. De az sem váltott ki benne különösebb felháborodást, hogy később a katonák helyett csendőrök nyüzsögtek az állomáson a kisváros zsidó lakosainak bevagonírozása végett. Ez a ténykedés az árupénztárt nem érintette, ilyen jellegű „szállítmányok” esetében nem kellett aláírni, pecsételni.

Az új világ a felügyelő életében csupán annyi változást hozott, hogy leszokott a dohányzásról. Eddig sem volt rabja a nikotinnak, hiszen a legolcsóbb cigarettát szívta, azt is kettétörve és szipkából, szigorúan meghatározott időközökben. A dohányzásról való lemondás nem valami önuralom eredménye volt, hanem egy gyógyszer szigorú rendben történő beszedése. A kúra sikerrel zárult, a szutykos fa szipka a tűzbe került, ettől kezdve a felügyelő lakását, az árupénztár levegőjét nem rontotta többé a cigarettafüst.

No persze más változást is történt a felügyelő életében. Pengő helyett forintban számolt, viszont a fémbélyegző, a szállítólevél ugyanaz maradt. A felügyelő zökkenőmentesen tért át a „feudálkapitalista–horthysta–fasiszta” rezsimből a „népi demokrácia” útjára, vagy hogy a szakmájánál maradjak: sínpályájára. A váltót nem ő kezelte és ennek állításába a maga részéről soha nem szólt bele. Nem lett élmunkás, nem éltette Sztálint és Rákosit, 1956-ban nem volt sem forradalmár, sem ellenforradalmár, változatlan nyugalommal ült szobácskájában, számolt, aláírt, pecsételt.

Lehetetlen, de felesleges is volna kinyomozni, hogy a felügyelő 41 esztendő alatt hány fuvarlevelet pecsételt le, az viszont kiszámítható, – jöllehet nem a tőle megszokott pontossággal – hogy nagyjából 11700 napot töltött a MÁV szolgálatában. Természetesen a hűség túlnyomó többsége mégis a feleségnek, a családnak jutott, végtére is a felügyelő csak nyolc órát tartózkodott az árupénztárban, a nap további részét szerettei körében töltötte. Már második évét töltötte a vasútnál, amikor megnősült. Felesége illő hozományt, bútorokat kapott, de ezek a négy évtized év alatt semmivel sem bővültek, legfeljebb a használat folytán koptak. Az ifjú feleség nem örökölte viszont anyjának pedánságát. Bérelt lakásuk két szobája olykor a rendezettség képét mutatta, de a konyhára ezt a legnagyobb jóindulattal sem lehetett elmondani. Fürdőszobájuk soha nem volt, tehát kád-kagyló sikálásával nem kellett időt tölteni a családnak. Elismerés illeti azonban a felügyelő feleségét, hogy a nem éppen bőséges fizetést úgy tudta beosztani, hogy ebből tellett kosztra, s ezen kívül két gyermekük és a maga számára tisztességes ruhákat tudott venni. A felügyelőnek 41 esztendő alatt ilyen gondjai nem voltak, egyenruhában járt, még az esküvői képen is ebben feszít.

„Hol a boldogság mostanában” – ismétli a kérdést híres költőnk egyik versének refrénjében. A felügyelő ezt nem kereste, mert ez a kivételes adomány végigkísérte életútját. Nem voltak különösebb igényei, nem érezte a siker jó ízét, a kudarc keserűségét, a szegyen pírját, nem lázongott és lázított, nem szitkozódott vagy káromkodott, egyszerűen

tudomásul vette a tényeket. Noha lett volna joga a tényért falhoz vágni, amikor a felesége kozmás levest, lötytyedt főzeléket, odaégett húst, desszertként keletlen pogácsát, laposra sikerült süteményt tálatl elébe. A felügyelő szó nélkül elfogyasztotta az ebédet, vacsorát. Nem zsémbelt a konyha rendetlensége miatt, nem kuncsgorgott a tanácsnál, hogy lakásába fürdőszobát építsenek szép fali csempékkel. Soha nem fenyegette az a veszély, hogy mialatt ő az árupénztárban hűségesen pecsétel, a felesége dévajságra adja magát. Kölcsonösen megbíztak egymásban, hiszen a felügyelő sem volt soha szoknyapecér. Boldogságot és örömet jelentettek a felügyelő számára a gyermekek, növekedésük, iskoláik, sikeres pályafutásuk. Jóval nyugdíjazása előtt lett többszörös nagypapa és később is élvezte az öregkor minden szépségét, békességét, ha egyáltalán ezt az állapotot még fokozni lehet.

Amint láttuk, az élet nem sok gondot okozott a felügyelőnek, de ő sem szállt perbe az élettel, tehát a halál ugyanígy bánt vele. Nem szenvedett, csendesén és szerényen halt meg. A körzeti orvos nem próbálta különféle injekciókkal kiszabadítani a halál karmaiból, nem végzett rajta bravúros műtétet klinikai professzor. Egyszerűen meghalt, a gyászjelentés szavait idézve: „Az Úr magához szólította”. Távolról sem illett volna a felügyelő halálára az anekdotabeli eset, amely szerint két barát találkozik egymással: – Mi a csuda, hát te még élsz, hiszen halálhíredet hallottam! – mondja a fiatalabb. – Igen, az Úr magához szólított, de én nem mentem! – válaszolja az idősebb. A felügyelő minden hercehurca nélkül ment, még a halálba is boldogan, és itt kezdődik a megdicsőülése.

Ebben azonban nem őt illeti az elismerés, nem őt kell szerénytelenséggel gyanúsítani vagy vádolni, mert a felügyelő a gyászjelentés szövegében magasztosult fel, vált nagygyá. Ezt a szöveget pedig nem ő fogalmazta. A hitelesség kedvéért idézem a gyászjelentés vonatkozó szakaszát: „N. N. ny. MÁV felügyelő. Élt 70 évet, ebből 39 évet boldog házasságban, 41 évet a MÁV hű szolgálatában. Tavaszra várva, boldogan hunyta le szemét örökre 19... febr. 25-én”.

A felügyelő tehát várta a tavaszt, ámbár erre semmi elfogadható okot nem látott. Nem kellett aggódnia a fagykárók miatt, mert gyümölcsöse, szőlője, de még egy talpalatnyi kertecskéje sem volt, ahol nyugdíjas korában elpepecselt volna. Méhészettel sem foglalkozott, így nem kellett tervet készítenie a májusi virágzást követő legeltetésről, akácok erdők felkutatásáról. A tavasz legfeljebb a fűtési szezon végét jelenthette számára, a szénhordás, salakozás megszűnését.

A felügyelő „boldogan hunyta le szemét”. Boldogan meghalni: ez valami kivételes eset. „Nemo ante mortem beatus” – senki sem boldog a halála előtt. Hérodotosz szerint Szolón, a nagy athéni államférfi mondotta ezeket a szavakat. Valóban, a legtöbb ember fél a haláltól és csak a hőstől, zseniktől maradhatott fenn ilyen valódi vagy képzelt kijelentés. „Boldogan halok meg – mondhatta a Nobel-díjas tudós –, mert az emberiség javát szolgáltam!” Sajnos, rejtély maradt számomra, hogy miért halt meg boldogan a felügyelő. Aligha okozhatott számára örömet, hogy a neve, bár halála után, de egyszer nyomtatásban és öles betűkkel megjelenik majd. Lehetséges, hogy mint mérsékelt vallásos lélek, hitt a mennyei boldogságban, a feltámadást követő örökéletben. Ismétlem azonban, a mélységes hit nem volt jellemző rá. Az bizonyos: a halála előtti percekben nem lehetett boldog, mert csak annyi ideje és ereje volt, hogy az ablakot kinyissa, és kiszóljon az udvaron teregető feleségének: – Erzs, gyere, nagyon rosszul érzem magam! – Mire az asszony beért a lakásba, a férjét már holtan találta.

A gyászjelentésben naggyá vált, megdicsőült felügyelő eltakarítása – mi tagadás – elég közönségesen történt. Két napig feküdt egyedül, az egész télen fűtetlen, tehát az áru-pénztárhoz képest cudarul hideg szobában, amíg a hullaszállítók érte jöttek. Éjjel egy 25-ös égő világította be a szobát, jóval gyengébb fénnel, mint az áru-pénztárt, mert az özvegy a villanyszámlára is gondolt. Nem öltöztették a díszegyenruhájába, nem ravalozták fel lángoló kandeláberekkel, gyertyákkal, ékes szemfedővel. A fájdalmas szívű gyászoló család elhamvasztotta a felügyelő hült tetemét, megtakarítva ezzel a koporsó és a sírhely árát.

Egy rokon lelkész temette az édesapja mellé, így még stólát sem kellett fizetniük.

Takács Béla írásművészete. Nyolcvan éve született Takács Béla (1930–1997) református lelkész, néprajzkutató, művészettörténész, a sárospataki, majd a debreceni református kollégiumi múzeum igazgatója. Munkásságának eredményei alapvetően tudományos és ismeretterjesztő könyvekben és tanulmányokban öltöttek testet, de olykor szépirodalmi igénnyel is írt. „Állomások” című novelláját a *Confessio* 1980/2. száma és a *Zempléni Múzsza* 2001/2. száma, „A kisézüst”-öt a *Confessio* 1983/2. száma közölte. Sajátos hangvételű, csehovi jellegű művek ezek, élményanyaguk az életből táplálkozik. Szerkesztőségünk a most közzölt, eddig publikálatlan kispróza közlésével tiszteleg a szerző születésének évfordulója előtt, egyúttal folytatja sorozatát, amelyben már nem élő pataki tanárok és tudósok nyomtatásban eddig meg nem jelent munkáit adja közre. A novellát sajtó alá rendezte: Bolvári-Takács Gábor.

Sleep